

Олена Мантуленко, аспірант кафедри педагогіки

Криворізького державного педагогічного університету

ЗНАЧЕННЯ МЕТОДІВ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

У статті досліджується проблемне навчання, імітаційне навчання, використання методу навчальних проєктів, метод активного навчання, метод проєктів, які використовуються у підготовці майбутніх вчителів.

Постановка проблеми. У сучасну українську освіту впроваджуються інноваційні методики навчання, нові освітні технології та програми, що засновані на світовому педагогічному досвіді. Збагачення української освіти новим педагогічним досвідом покращує якість навчання у вищій школі, сприяє формуванню творчої, всебічно розвинутої особистості майбутнього спеціаліста, який дбає про самовдосконалення та саморозвиток, збагачує свій професійний світогляд.

Вища освіта України донині характеризується поширеним репродуктивним підходом до набуття студентами знань. Джерелом нових знань у цьому випадку залишаються словесні методи навчання. Студенти засвоюють певну суму знань, умінь та навичок, водночас спостерігається зниження їхнього інтересу до самостійного навчання, звідси – низька результативність та ефективність навчання в цілому.

Нині використання традиційних методів навчання стає малоефективним, натомість активна діяльність студентів повинна бути важливою ознакою сьогодення. Активізація пізнавальної діяльності майбутніх педагогів спрямована на підвищення їхніх розумових зусиль, розвиток активного мислення, вдосконалення процесу засвоєння ними знань, умінь та навичок. Застосування методів активного навчання забезпечує реалізацію нового підходу до педагогічної освіти. Поверхове запам'ятовування та репродуктивне відтворення нового матеріалу змінюється поглибленим розумінням та усвідомленням студентами педагогічних проблем та самостійним набуттям навичок їх розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Метод проєктів виник ще на початку ХХ ст. у США під назвою “метод проблем”. Метод проєктів передбачає навчання через відкриття, успішне розв'язання проблемних ситуацій. Розроблений американським філософом і педагогом Дж.Дьюї, а також його учнем

В.Х.Кілпатриком, метод проєктів набуває все більшого значення в сучасній освіті. У вітчизняній дидактиці метод проєктів активно застосовувався у 20–30-х рр. ХХ ст. Метод проєктів вважався вищим рівнем реалізації проблемного навчання. Зараз проблемою використання проблемного навчання у вищій школі та впровадження методу проєктів у педагогічну освіту займаються М.М.Левіна, О.Б.Кобзар, А.Н.Бородіна та ін.

Формулювання цілей статті. Сутність методу проєктів – стимулювання інтересу студентів до навчальних проблем. Використання цього методу припускає засвоєння майбутніми педагогами певної системи знань, умінь використовувати їх на практиці і передбачає розв'язання поставлених проблем через проєктну діяльність.

Студент має знати, для чого йому потрібні знання, які він пізнає, та де і як їх можна використати. Це основна теза сучасного розуміння методу проєктів, яка привертає увагу педагогічної освіти, що прагне знайти розумний баланс між академічними знаннями та прагматичними уміньми.

Отже, завдання даної статті: розкрити зміст методу проєктів і проблемного навчання та значення цих активних методів у формуванні творчої особистості майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи педагогічну спадщину Дж.Дьюї, П.І.Шевченко підкреслює, що експериментальний метод розроблений цим видатним представником “прагматичної” педагогіки допускав, що “людина знає тільки те і тоді, коли може своєю діяльністю провести дійсно зміни в речах, які підтвердять або спростують набуті знання” [6, 16]. Без цього знання залишаються тільки здогадами.

При організації навчання на перше місце необхідно ставити не систематичні знання студентів, а їхній особистий досвід і практику. Одним з головних завдань вищої школи є підготовка майбутніх учителів до самостійного

ЗНАЧЕННЯ МЕТОДІВ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

розв'язання виникаючих проблем, вироблення у них умінь пристосовуватися до середовища.

Досліджуючи технології професійної педагогічної освіти, М.М. Левіна констатує особливість проблемного навчання в тому, що керована педагогом навчальна діяльність повинна відображати пошукову діяльність студентів і рефлексивне ставлення до власної діяльності. Зокрема, дослідниця підкреслює, що проблемне навчання узгоджується зі структурою дослідницької пізнавальної діяльності та виконує функцію управління творчим навчальним процесом [4, 86].

У процесі проблемного навчання у ВНЗ здійснюється шляхом навчально-дослідницької діяльності. Тому для викладача, що організовує проблемне навчання, особливе значення має знання закономірностей розумової діяльності студентів та вміння побудувати структуру навчального матеріалу таким чином, щоб вона була адекватна дослідницькому стилю мислення. Автор зауважує: "Завдяки своїй дидактичній конструкції проблемне навчання має оптимальні можливості для стимулювання та розвитку творчого мислення студентів" [4, 91].

Проблемне навчання знижує залежність знань майбутніх учителів від наявності та якості підручників, посилює їхній інтерес до навчання та підвищує пізнавальну активність, що значно покращує результативність фахової підготовки студентів.

Вивчаючи роль проблемного навчання в підвищенні якості підготовки фахівців, О.Б.Кобзар робить висновки, що при дослідженні занять із використанням способів організації проблемного навчання в жодному випадку не було отримано від'ємного показника їх ефективності. При обстеженні занять, проведених з використанням інформаційно-репродуктивних методів, були отримані негативні показники ефективності. Дослідник зазначає: "Застосування способів проблемного навчання збільшує ефективність заняття, підвищує міцність і тривалість знань студентів вищих навчальних закладів" [3, 38].

Використання у вищій школі способів проблемного навчання дає можливість створити на заняттях ефект емоційного підкріплення, яке сприяє становленню психічних новоутворень, що лежать в основі процесу набуття нових знань, умінь і навичок. Цей вид навчання виступає як позитивний емоційний фон, який створює загальну привабливість навчання та стимулює освітню діяльність.

А.І.Бородіна, розглядаючи метод проблемного навчання, зауважує, що процес навчання певному

предмету не може і не повинен здійснюватися тільки шляхом розв'язання проблемних завдань. Вона підкреслює: "Необхідні і пояснення викладача, і постановка та розв'язання задач, і виконання тренувальних вправ, і заучування" [2, 32]. Однак саме проблемні завдання, на які немає готових відповідей, є кульмінацією всієї навчальної роботи. Завдяки проблемному навчання розвиваються інтелектуальні здібності майбутнього спеціаліста.

Метод проектів є одним зі способів реалізації проблемного навчання. Виділяють такі особливості проблемного навчання:

- самостійне здобуття знань шляхом особистої творчої діяльності;

- висока активність студентів;

- значний інтерес студентів до навчання;

- розвиток продуктивного мислення;

- високий рівень знань, якість підготовки спеціалістів [5, 147].

Особливим видом навчання, що тісно пов'язаний з проблемним, є імітаційне навчання. Проектування – один з методів імітаційного навчання, що:

- активізує творчі зусилля;

- розвиває самостійність у розв'язанні проблем та ситуацій;

- формує позитивні сторони динамічного стереотипу майбутнього спеціаліста (організаційні, професійні уміння та навички, уміння керувати, спілкуватись);

- забезпечує високий рівень засвоєння знань;

- розв'язує ланцюг дидактичних цілей та завдань [5, 147].

Творчій особистості характерне виконання самостійних робіт, що вимагають креативності, уяви, логічного аналізу та здогадки. Творчому вчителю притаманне відкриття нового способу розв'язання навчальних проблем.

На основі матеріалів, що рекомендуються викладачем, студенти самостійно визначають проблеми, намічають шляхи їх розв'язання з наступною самостійною їх реалізацією, роблять висновки та необхідні узагальнення.

Використання методу навчальних проектів та проблемного навчання в цілому змінює традиційний підхід до підготовки майбутніх учителів. Нині акцент перенесено на самостійну активну навчальну діяльність студентів. Викладач здійснює лише "підтримку" цієї діяльності, тобто забезпечує матеріалами й опосередковано здійснює керівництво, ставить перед студентами все нові проблемні завдання.

Співробітництво і продуктивне спілкування майбутніх педагогів закладено в основу такого

ЗНАЧЕННЯ МЕТОДІВ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

навчального процесу. Воно спрямоване на спільне розв'язання проблем, формування здібностей виділяти основне, ставити цілі, планувати діяльність, розподіляти функції, критично міркувати, досягати остаточних результатів.

За допомогою методів активного навчання можна достатньо ефективно розв'язувати цілий ряд завдань, зокрема:

- формувати не тільки пізнавальні, але й професійні мотиви та інтереси;
- виховувати системне мислення, що включає цілісне розуміння не тільки природи і суспільства, але і самого себе, свого місця у навколишньому світі;
- давати цілісне уявлення про професійну діяльність;
- учити розумовій та практичній роботі, формувати соціальні уміння й навички взаємодії і спілкування [1, 25].

У педагогічній літературі існують різні визначення навчального проекту, однак у будь-якому випадку він базується на наступних моментах:

- розвиток пізнавальних, творчих навичок студентів, критичного мислення, вмінь самостійно шукати інформацію;
- самостійної діяльності студентів: індивідуальної, парної, групової, яку учні виконують протягом певного часу;
- розв'язування певної значущої для студентів проблеми, яка моделює діяльність спеціалістів конкретної предметної галузі;
- подання підсумків проектів, що реалізуються, в реальному вигляді, формі (звіт, веб-сайт, наукова доповідь, газета чи журнал тощо). Ці результати повинні мати конкретну форму та бути наближеними до застосування на практиці;
- співробітництво студентів між собою і викладачем ("педагогіка співробітництва").

Метод проектів є ефективним у тому випадку, коли в навчальному процесі поставлено певне дослідницьке, творче завдання, для розв'язання якого потрібні інтегровані знання з рівних галузей.

Робота за методом проектів передбачає постановку певної проблеми і наступне її розкриття, розв'язання, з обов'язковою наявністю ідеї та гіпотези, чітким плануванням дій, розподілом (якщо розглядається групова робота) ролей, тобто наявністю завдань для кожного учасника за умов тісної взаємодії, відповідальності учасників проекту за свою частку роботи, регулярного обговорення проміжних кроків та кінцевих результатів.

Метою творчих проектів з курсу "Обслуговування і естетика підприємств

громадського харчування" є формування у студентів системи знань про організацію громадського харчування та набуття практичних навичок з обслуговування приміщень у закладах громадського харчування; формування інтересу майбутніх учителів обслуговуючої праці до самостійного пошуку та аналізу необхідної інформації; вдосконалення практичних навичок майбутніх педагогів працювати з джерелами інформації.

На лабораторних заняттях з курсу "Обслуговування і естетика підприємств громадського харчування" перед студентами спочатку висувається проблема, наприклад: "Популярність підприємств громадського харчування залежить не тільки від якості приготовлених страв та культури обслуговування. Які головні чинники впливають на успішну роботу підприємств громадського харчування?".

Поставлену проблему студенти розв'язують, вивчаючи методичні рекомендації, запропоновані їм викладачем, та самостійно. Результати навчально-пізнавальної діяльності вони оформляють у вигляді творчих проектів.

Схема проекту:

- вибрати тип підприємства громадського харчування та його категорію (їдальня, бар, кафе, ресторан та ін).
- вигадати назву, розробити вивіску, вітрину, емблему вибраного підприємства громадського харчування; розробити рекламні заходи для популяризації підприємства громадського харчування.
- скласти рекламне оголошення для підприємства громадського харчування з метою опублікування у засобах масової інформації (телебачення, FM-радіо, Інтернет, періодичні видання).
- розробити інтер'єр ПГХ;
- розробити екстер'єр ПГХ;
- скласти меню та карту напоїв;
- вигадати власні способи оздоблення страв та напоїв, елементів декору сервірування столу.

Проекти, що створюються студентами на заняттях з курсу "ОіЕПГХ", класифікуються за домінантою діяльністю в проекті, предметно-змістовими напрямками, кількістю учасників у проекті та способом його створення, за терміном виконання.

За домінантою діяльністю розрізняють дослідницькі, інформаційні, ігрові, практичні, ознайомлювально-орієнтовані та творчі проекти. Наш досвід свідчить, що майбутні вчителі надають перевагу саме творчим проектам.

За предметно-змістовими напрямками проекти

